

Jung Károly

A NÁNDORFEHÉRVÁRI DIADAL ÉS A DÉLI HARANGSZÓ

A művelt nagyközönség és a köztudat századok óta úgy tudja, hogy a magyar és zsoldos hadak nándorfehérvári győzelme a török felett volt a közvetlen kiváltója a déli harangszó pápai elrendelésének és általános elterjedésének a keresztény világban. Szinte mindenki úgy véli, hogy a Hunyadi János törökverő hadvezér és Kapisztrán János egykori inkvizitor és hittérítő vezette hadi vállalkozás és fényes diadal elismeréseképpen szólalnak meg félezer esztendeje minden délben a harangok. A közvélekedés tehát úgy tartja, hogy a magyar fegyverek erejét és győzelmét hirdetik minden délben a harangok a keresztény európai civilizáció ellen indított oszmán áradat ellenében.

Mint látható, igen szép hagyományról van szó, amelyre azonban árnyékot vet a történelmi valóság későbbi eseménysora: még száz esztendőnek sem kellett eltelnie, s máris következett Mohácsnál a középkori magyar állam összeomlása, s pár évtized múlva a győzedelmes félhold zászlaja lengett Buda ormán, csaknem másfél évszázadig. E hagyomány tehát csupán az ideiglenes keresztény győzelmet ünnepli az oszmán hódítások kezdetén, de azt oly erővel, hogy utána még felvirágozhatott Kelet-Közép-Európában Mátyás, egyébként Hunyadi János fia, uralma, amelynek reneszánsz fényei még beragyoghatták a magyarság reményeit az önálló államiság folytatásában. Hiú reményeknek bizonyultak egyébként, mert Mátyás pompában tündöklő országglása sokakat elvakított: a Balkánon már berendezkedő Oszmán Birodalom, miután nem sokkal a nándorfehérvári diadal előtt megadta a kegyelemdőfést a túlfinomult és dekadens Bizánc fővárosának, Konstantinápolynak, bosszút esküdött, s készülődött Magyarország újbóli megtámadására. Ezt azonban az ország nagyjai nem fogták fel teljes súlyával; meg is lett a következménye.

Nos, a nándorfehérvári győzelem pontos dátuma: 1456. július 22. A hírközlés akkori gyakorlatának megfelelően ez bizonyos idő elteltével jutott el Budára, ahová, szinte ugyanakkor, jutott el az akkori pápa bullájának üzenete, amely naponta háromszori, egymást követő harangszót rendelt el mindenütt, hogy a keresztény híveket a török veszély elleni fohászra, imádságra emlékeztesse. Ez

a véletlen időbeli egybeesés hozhatta aztán magával, hogy az akkor elrendelt harangszót a későbbi köztudat a diadal feletti öröm és hálaadás hangos híradásának fogta fel. A kérdéskör pontos adatai, mint általában lenni szokott, ennél valamivel összetettebbek. Éppen ennek körüljárása és tisztázása okából született ez a dolgozat, vagyis, hogy mi a kegyes hagyomány, és mik a pontos tények.

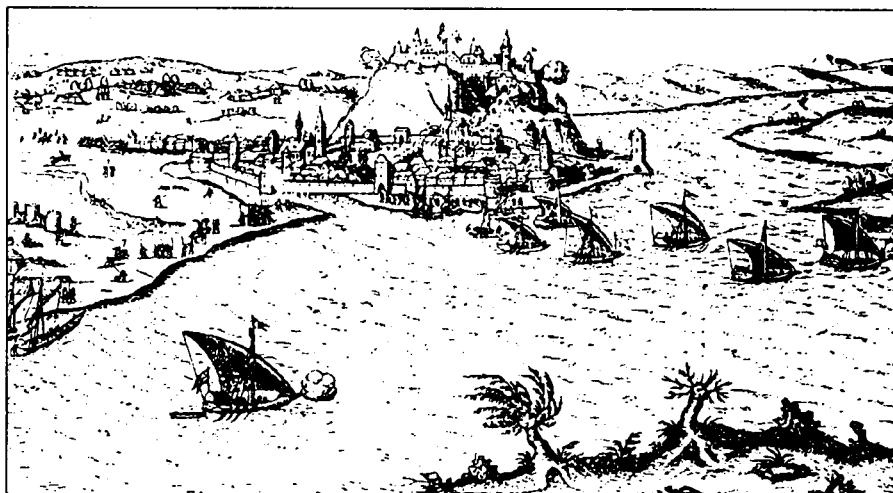
Mint látható, az előbbi mondatokban nem arról volt említés, hogy az akkor uralkodó pápa, III. Calixtus a déli harangszót rendelte volna el a nándorfehérvári diadal egyetemes megünneplése és a keresztény győzelem okából. Ez annak ellenére van így, hogy nemrégiben, amikor a déli harangszó félezer éves jubileumát ünnepelte a magyarság és a civilizált Európa, egyházi méltóságok is az évszázados hagyományt emlegették üdvözlő szavaikban, s nem említették meg a pontos faktográfiát. Következik tehát III. Calixtus bullájának és az azt megelőző és kiváltó történeti tényeknek ismertetése.

Az ifjú szultán, II. (Hódító) Mohamed Bizánc és Konstantinápoly felszámolása után (1453) természetesen nem állt meg. Nagyban készült arra, hogy belemarjon a keresztény Európába. Két évvel később már Szerbiában hódított, a következő célpont Nándorfehérvár volt. Az éppen akkor (1455) trónra lépő III. Calixtus pápa saját vagyonát, a pápai vagyont és aranykincset pénzzé téve azonnal keresztes hadjáratot hirdetett. Ugyanakkor fogalmaztatta meg híres bulláját, amely a későbbi déli harangszóval kapcsolatos, s amelynek értelmezése okozhatott némi zűrzavart ebben a kérdésben – természetesen az utókor előtt. Mivel a bulla szövege és pontos magyar fordítása rendelkezésre áll, érdemes lesz idézni a vonatkozó részletet:

„Ezekben az utóbbi években a keresztény név istentelen üldözője, a török zsarnok, Konstantinápolyt elfoglalta. Ott a kegyetlenségnek minden fajtáját elkövette. Dühének szabad folyást engedett nemcsak az emberek, hanem – mint-hogy a mi Istenünk ellen nem tehetett – az övéi és a szentek ereklyéi ellen. Gonosz szándékának megvalósítását teljes erővel azóta is folytatta, a keresztény népekre, amelyeket meg akart hódítani, egyre-másra csapásokat mért, úgyhogy napról napra új pusztításokról, új károkról érkezik hír.

De – ami még felháborítóbb – nem elégedett meg ezzel sem. Sőt felült a gőg szekerére, és újabban az egész keresztény világnak és nyugatnak elpusztítását vette eszébe, és ezért napról napra egyre hevesebben készült megtámadására. A leghőbb vágya, hogy Krisztus szent nevét a földről kiirtsa, és helyébe a gonosz kutyának, Mohamednek kárhozatos és borzalmas istengyalázását bevezesse.”

A kissé terjengős és szóvirágos szöveg további idézése helyett összefoglalva: Calixtus közli bullájában, hogy az egyház szembeszáll a törökkel, keresztes hadjáratot hirdet, melyben való részvételre buzdítja a kereszténységet. Közli, hogy a flottát már el is indította, s kibékülésre, egységre szólította fel a királyokat és a fejedelmeket. A továbbiakban arról beszél, hogy mindez csak Isten áldásával vezethet eredményre, ezért a vezeklést, a fohászt, az imádságot és

Nándorfehérvár 1521-ben (korabeli metszet)

Istennek tetsző cselekedeteket vár el a keresztényektől. Ez a hoszú fejtegetés tartalmazza az alábbiakat:

„Hogy az egész nép, fajra és nemre való tekintet nélkül, ezeknek az imáknak és búcsúknak részese legyen, megparancsoljuk és elrendeljük, hogy az összes városok, területek és helyek minden egyes templomában a háromórai és az esti ima között, tudniillik az esti imára való harangozás előtt, de legalább olyan tájban, egy vagy több zengő haranggal, hogy jól hallhatók legyenek, félórás időközönként háromszor harangozzanak minden egyes nap, ahogy este az Angyali üdvözletre harangozni szokás, és akkor ki-ki az Úr imádságát, azaz a Miatyánkot és az Angyali üdvözlést, vagyis az Üdvözlégny Mária, kegyelemmel teljest háromszor mondja el.”

Ennyit mond tehát a bulla az imára buzdító, háromszoros harangszóról, mely az Úr segítségét kérte a török elleni küzdelemben. A nándorfehérvári diadal csak egy hónap múlva következett be, arról a bulla kibocsátásakor a pápa nem tudhatott. Tehát a Budára érkező pápai bulla rendelete és a győzelem híre így kapcsolódhatott össze először a kortársak, majd az utókor emlékezetében.

S láthattuk, a pápai szövegben még nem déli harangszóról van szó, hanem délutáni, három óra utániról. A déli harangszó ugyanis néhány évtized múlva vette kezdetét, de már egy következő pápa rendelete alapján. Erről az alábbiakat tudják a források:

Mint a kérdés irodalma utal rá, a nándorfehérvári győzelem utáni lelkesedés egyre inkább csökkent, s az 1500-ban uralkodó pápa, VI. Sándor ugyancsak bullában hívta fel Európa figyelmét a kereszténységet veszélyeztető újabb oszmán hadjáratokra. Mint nemzeti történelmünkben tudjuk, addigra a két nándorfehérvári győztes hadvezér, Hunyadi János és Kapisztrán János is már halott, ők

nem sokkal a csata után a seregben pusztító pestis áldozatai lettek, de a század utolsó évtizedében Mátyás király is elhunyt, aki egyébként inkább más hódításokkal volt elfoglalva, mint hogy felmérte volna a török veszélyt. VI. Sándor pápa a bulla kibocsátása mellett elővetette III. Calixtus harangozást elrendelő bulláját, s azt módosította: az újabb keresztes hadjárat alatt immár délben szóltak meg a harangok a keresztény világban, örök időkre szólóan. Erről a pápai rendeletről Johannes Buchard pápai szertartásmester szentszéki naplója őrzött meg bejegyzést az utókor számára:

„Ugyanezen a napon (1500. augusztus 9-én) első ízben harangoztak délben a Város (Róma) minden plébánia templomában... a török ellen, ahogy a boldog emlékezetű III. Calixtus pápa bevezette, és szentséges urunk (VI. Sándor)... parancsolta meg ezt a harangozást, amit az év minden egyes napján mindörökké meg kell tartani.”

Tehát 1500 nyarától, ma már több mint ötszáz esztendeje szólalnak meg mindenütt délben a harangok a keresztény világban. A kegyes hagyomány, mint mondtam fentebb, csaknem fél évszázaddal korábbra, a nándorfehérvári fényes diadal utáni időre teszi ugyanezt, s sokan nem is szeretik hallani az előbbieken elmondott és szövegszerűen is idézett, történetileg és egyháztörténetileg igazolható pontos adatokat.

Állapítsuk meg tehát záradékol, hogy a két pápa, III. Calixtus és VI. Sándor volt a törökellenes harangozás elrendelője; az első egyik bullájában, a másik e bulla alapján kiadott szentszéki rendeletében. E történeti tények egyáltalán nem kisebbítik Hunyadi és Kapisztrán fényes nándorfehérvári haditettének súlyát és jelentőségét, a déli harangszó győzelmükhöz nemesedő félezer éves hagyománya ugyanis annak bizonyítéka, hogy az emlékezet évszázadokig, még a közbeeső másfél évszázadnyi török hódoltság ideje alatt is, számon tartotta a győzedelmes csata tényét.

Hunyadi János/Sibinjanin Janko